

Стрельников В. Ю.,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри філософії і економіки освіти,
Полтавська академія неперервної освіти імені М. В. Остроградського
strelnikov.poltava@gmail.com

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ДО РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

У дослідженні сформульовані вимоги до методологічних засад, на яких вибудована концепція науково-методичної підготовки педагогічних працівників у системі неперервної освіти до роботи з обдарованими дітьми. На основі аналізу теоретичних досліджень розкрито суть означеної підготовки, акцентовано увагу на усвідомленні педагогічними працівниками сутності, мети, результату, змісту, методів, засобів роботи з обдарованими дітьми.

Ключові слова: обдарована дитина, педагогічний працівник, методологічні засади, підготовка, заклад неперервної освіти.

The study formulates the requirements for the methodological foundations on which the concept of scientific and methodological training of teachers in the system of continuing education to work with gifted children. Based on the analysis of theoretical research, the essence of this training is revealed, attention is focused on the awareness of teachers of the essence, purpose, result, content, methods, means of working with gifted children.

Key words: gifted child, pedagogical worker, methodological principles, training, institution of continuous education.

Перегляду усталеного змісту, технологій, принципів системи підготовки педагогічних працівників у системі неперервної освіти до роботи з обдарованими дітьми об'єктивно вимагає рух України до світового освітнього простору. Ця підготовка має гарантувати досягнення високої її якості й результатів роботи з обдарованими дітьми.

Сьогодні у системі неперервної освіти назріла потреба в нових теоріях, зокрема, назріла проблема розробки й реалізації концепції науково-методичної підготовки педагогічних працівників до роботи з обдарованими дітьми, яка відповідала б сучасному інформаційному суспільству. Дидактична теорія є системою законів, принципів, понять, категорій, концепцій, яка описує закономірності розвитку і шляхи підвищення ефективності освіти, а дидактична концепція (лат. *conceptio* – система поглядів, те чи інше розуміння явищ, процесів) – системою поглядів на явища і процеси в освіті, провідним замислом, що визначає стратегію дій у здійсненні реформ, проєктів, програм, планів [4, с. 46].

Будуючи концепцію підготовки педагогічних працівників у системі неперервної освіти до роботи з обдарованими дітьми, слід враховувати, що

дидактика неперервної освіти, як плюралістична наука, послуговується різними засадами, з різних сторін вивчає об'єкт свого дослідження. Хоча, інколи дослідники не вважають дидактику наукою, а мистецтвом, висловлюють сумніви щодо стабільності дидактичних закономірностей [4, с. 46]. Для підтвердження стабільності дидактичних закономірностей, слід зважати на протиріччя дидактичних засад, уникати суперечливості теоретичних висновків.

Якісна підготовка педагогічних працівників у системі неперервної освіти до роботи з обдарованими дітьми полягає у створенні належних для неї умов, побудові означеної науково-методичної підготовки як упорядкованої множини взаємопов'язаних і взаємообумовлених функціональних і структурних компонентів, що становлять єдине ціле, поєднані спільною метою і завданнями, спрямованими на її якість. Слід також зважати на застереження про гальмування розвитку концепції її надмірною «цілісністю», відсутністю внутрішніх логічних протиріч [4, с. 47].

Концептуальні засади підготовки педагогічних працівників у системі неперервної освіти до роботи з обдарованими дітьми мають відповідати ustalеним вимогам: бути ідеальною моделлю досліджуваної підготовки (у гносеологічному плані); враховувати загальні закони, принципи, пояснювати сутність досліджуваного явища (підготовка педагогічних працівників у системі неперервної освіти до роботи з обдарованими дітьми); пояснювати передбачення ходу подій і їх наслідків; перевіряти на практиці істинність цих пояснень; використовувати для опису підготовки педагогічних працівників у системі неперервної освіти до роботи з обдарованими дітьми специфічну мову цієї галузі знань; виконувати функцію методу наукового пізнання, пов'язуючи істотні ознаки підготовки педагогічних працівників у системі неперервної освіти до роботи з обдарованими дітьми з іншими явищами; не містити внутрішніх логічних протиріч, бути «цілісною»; бути системою доказових міркувань; керуватися відповідною системою методів пізнання; мати практичне застосування [8, с. 133]. Слід враховувати межі застосування означеної концепції, адже вона може бути однобічною, що навіть буває корисним, висвітлювати особливо недосліджений аспект предмета, але практика по можливості має бути всебічною (К. Ушинський [9]).

Аналіз наявних наукових концепцій, у яких певною мірою досліджувалася проблема підготовки педагогів у системі неперервної освіти [1–8 та ін.] показав, що лише розпочалося всебічне дослідження феномену «підготовка педагогічних працівників до роботи з обдарованими дітьми у системі неперервної освіти» як самостійної наукової проблеми. Бачимо підвищений інтерес науковців до проблематики підготовки педагогів до роботи з обдарованими дітьми, однак цей напрям наукових досліджень перебуває у процесі становлення й узагальнення емпіричних фактів.

Поки-що залишаються слабо вивченими аспектами проблеми підготовки педагогічних працівників у системі неперервної освіти до роботи з обдарованими дітьми, незважаючи на значні напрацювання вчених у цьому напрямі, усвідомлення педагогічними працівниками мети, результату, змісту, методів, засобів роботи з обдарованими дітьми.

Підготовка педагогічних працівників у системі неперервної освіти до роботи з обдарованими дітьми є динамічним, багатокомпонентним, етапним, послідовним процесом, цілеспрямованим творчим конструюванням програми спільної діяльності її суб'єктів та її подальшої реалізації й досягнення мети.

Оскільки у підготовці педагогічних працівників у системі неперервної освіти до роботи з обдарованими дітьми важливим є усвідомлення педагогічними працівниками мети, результату, змісту, методів, засобів, розглянемо докладніше ці компоненти їхньої підготовки до роботи з обдарованими дітьми. Викладачі закладів неперервної освіти мають так здійснювати означену систему підготовки, щоб: а) можна було її відтворити; б) забезпечити її структурну і змістову цілісність; в) надати оптимальні технології і засоби навчання; г) створити творче навчальне середовище; д) забезпечити оперативний зворотний зв'язок і вчасну корекцію розвитку обдарованої дитини.

Стосовно *мети* роботи з обдарованими дітьми, викладач системи неперервної освіти має розуміти, що мета, як основна передумова його діяльності з підготовки педагогічних працівників до роботи з обдарованими дітьми й ідеальне уявлення результату, задається соціумом. Метою проєктованої ним підготовки є: а) створення й реалізація оптимального її проєкту, побудованого на суб'єкт-суб'єктній взаємодії, який найефективніше забезпечує запити суспільства і обдарованої дитини; б) компонування параметрів підготовки як об'єктів подальшого управління; в) урахування чинників, що визначають якість цієї системи, засобів регулювання й корекції.

В уявленні викладача системи неперервної освіти *результат* підготовки педагогічних працівників до роботи з обдарованими дітьми має ствердитися як певний педагогічний проєкт, функціональна специфіка якого залежить від: а) стану освітнього середовища; б) особливостей суб'єктів, зайнятих підготовкою; в) функціональних зв'язків елементів підготовки педагогічних працівників; г) можливостей їх ефективного використання; д) очікуваних результатів. Він має зважати на нову філософію освітньої діяльності, нові принципи організації роботи з обдарованими дітьми, новий тип відносин між педагогом і обдарованою дитиною, нові технології роботи з обдарованими дітьми, унеможливлення репродуктивних технологій навчання, повну прозорість системи підготовки педагогічних працівників.

Розробкою проблеми оцінки результатів інтелектуальної праці обдарованої людини займаються як окремі дослідники, так і лабораторії, інститути. Педагогічні аспекти проблеми розглянуто в працях В. Андрущенко, С. Гончаренка, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Ничкало, С. Сисоєвої та ін. Аналіз цих праць дозволяє педагогічному працівнику зрозуміти предмет своєї роботи з обдарованими дітьми як інформаційну модель, у якій відображена інформація про умови і чинники, які впливають на результат роботи з обдарованими дітьми та про зміст означеної діяльності.

Педагогічний працівник має вміти виявляти вихідні умови і чинники, від яких залежить робота з обдарованими дітьми, зокрема: загальну мету означеної діяльності, яка задана соціумом; зміст як визначальний її складник, який визначається на основі загальної мети; цілісну характеристику обдарованої особистості; матеріальні, часові, організаційні та інші зовнішні чинники.

Для визначення результату (продукту) роботи з обдарованими дітьми педагогічному працівнику важливо мати точні показники, а надалі й критерії. Показником є одна з характеристик процесу, об'єкта або явища, що виражає кількісно або якісно якусь із сторін його стану. Як правило, показники складають певний критерій, сукупність показників дозволяє визначити ступінь відповідності системи конкретному критерію.

Таким чином, критерій – узагальнена характеристика стану об'єкта або результативна характеристика процесу. Критерій завжди базується на сукупності показників. Стосовно підготовки педагогічних працівників системи неперервної освіти до роботи з обдарованими дітьми у системі неперервної освіти ми можемо говорити про три пари критеріїв: педагогічними працівник «навчений роботі з обдарованими дітьми – не навчений», «набув необхідного рівня – не набув його», управління підготовкою педагогічних працівників до роботи з обдарованими дітьми «ефективне – не ефективно».

Широко застосовуване поняття «ефективність» характеризує процес, а поняття «якість» – результат. Педагогічному працівнику, вивчаючи теорію діяльності (Л. Виготський, С. Рубінштейн, О. Леонтьєв), важливо зрозуміти структуру діяльності, яка складається з окремих дій, а вони – з прийомів; а також, що дидактичні теорії описують діяльність (принципи, мету, мотиви, методи діяльності), методика характеризує дії, а технологія – прийоми.

Робота з обдарованими дітьми як процес попередньої розробки програми спільної діяльності суб'єктів передбачає створення технологічного механізму, який забезпечує підготовку педагогічного працівника. Аналізуючи свої дії, викладач системи неперервної освіти ми враховувати: а) якої якості і яка система ним створена, наскільки детально вона розроблена (кількість матеріалів); б) чи враховані у проекті всі складники підготовки педагогічного працівника до

роботи з обдарованими дітьми; в) які загальноприйняті показники і критерії використовуються, які з них є продуктом власного наукового пошуку. Створена ним система має бути корисною для головних її суб'єктів – педагогічних працівників, які її застосовуватимуть, і обдарованих дітей, які одержали кращі можливості для свого особистісного розвитку.

Функціональна специфіка підготовки педагогічного працівника залежить від: а) його особливостей як суб'єкта; б) стану середовища; в) функціональних зв'язків між елементами роботи з обдарованими дітьми; можливостей для їх ефективного використання, очікуваних результатів.

Щодо *змісту* як складника проєктованої підготовки педагогічного працівника, важливо викладачам системи неперервної освіти проєктувати «різномасштабні» організаційно-змістові одиниці – окремі заняття, систему занять з теми, розділу, модуля, предмета тощо.

Також викладачам системи неперервної освіти важливо в умовах гуманізації навчання формувати у суб'єктів роботи з обдарованими дітьми демократичні, партнерські взаємини, забезпечити прозорість роботи з обдарованими дітьми.

Викладаючи менеджмент педагогічних явищ і процесів, викладачі системи неперервної освіти мають довести до слухачів механізм управління роботою з обдарованими дітьми: а) спочатку слід оптимізувати формалізовану систему цілей роботи з обдарованими дітьми, узгодивши з нею особистісні цілі дітей і їхніх наставників; б) оптимізувати її структуру і зміст, технології навчання і навчальне середовище; в) створити ключові стандарти роботи з обдарованими дітьми, запропонувати методики об'єктивного оцінювання рівня обдарованої дитини за системою визначених показників; г) реалізувати розроблену науково-методичну систему у роботі з обдарованими дітьми.

Особливість підготовки педагогічних працівників у системі неперервної освіти до роботи з обдарованими дітьми зумовлена її головною роллю у поєднанні теорії і практики. Досліджувана підготовка має розглядатись як цілеспрямована творча реалізація програми спільної діяльності суб'єктів роботи з обдарованими дітьми у руслі проєктно-орієнтованого полівалентного інтегративного підходу для досягнення мети – забезпечення готовності майбутніх педагогічних працівників системи неперервної освіти до роботи з обдарованими дітьми.

Викладачам системи неперервної освіти слід урахувати, що практично неможливо точно спроектувати складну систему підготовки педагогічних працівників до роботи з обдарованими дітьми, їхні проєкти можуть реалізуватись лише частково, процес реалізації спроектованих ними

дидактичних систем може вийти з-під їхнього контролю через можливий вплив випадкових чинників.

Практичне застосування викладачами системи неперервної освіти знань про результат (продукт), глобальну мету, основні характеристики, засоби, методи роботи з обдарованими дітьми сприятиме появі у них задоволення від виконаного проєкту, підвищить його якість, скоротить час і витрати на виконання проєкту, спростить реалізацію і модифікацію спроектованої ними системи. У системі неперервної освіти викладач має володіти схемою роботи з обдарованими дітьми як складною організаційно-технічною системою з комплексом методичних матеріалів, технічних засобів (зокрема, комп'ютерних мереж), алгоритмів, програм, які регламентують організацію роботи з обдарованими дітьми на всіх її стадіях і етапах. Проєктована викладачами системи неперервної освіти підготовка педагогічних працівників до роботи з обдарованими дітьми має бути: а) модульною (пропонувати набір функціонально незалежних модулів, які можна використовувати), б) інформативною (уміщувати різні навчальні програми, інструктивно-методичні матеріали, інформаційні фонди, технічні засоби, сайти тощо), в) здатною до модифікації в інших предметних сферах, г) інтерактивною для користувачів і розробників. Загалом проєкт викладача системи неперервної освіти стосовно підготовки педагогічних працівників до роботи з обдарованими дітьми повинен мати ґрунтовну наукову основу, виконувати соціальне замовлення, бути ментально зорієнтованим, узгоджуватися із загальноприйнятими цінностями і моральними нормами.

Таким чином, нами сформульовано вимоги до методологічних засад побудови концепції підготовки педагогічних працівників у системі неперервної освіти до роботи з обдарованими дітьми, розкрито її суть як цілеспрямованого процесу управління творчою діяльністю педагогічних працівників щодо забезпечення гарантованого досягнення результатів роботи з обдарованими дітьми на основі усвідомлення ними сутності, мети, продукту роботи з обдарованими дітьми. Перспективою подальших досліджень є розгляд структурних компонентів і функцій підготовки педагогічних працівників у системі неперервної освіти до роботи з обдарованими дітьми, вимог до суб'єктів роботи з обдарованими дітьми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лебедик Л. В. Забезпечення якості підготовки і підвищення кваліфікації педагогів закладів позашкільної освіти. Підвищення якості національної освіти у контексті викликів сьогодення : матеріали Регіон. наук.-практ. конф. (26 трав. 2022 р., м. Харків) / за заг. ред. Г. Ф. Пономарьової; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків : ФОП Петров В. В., 2022. 349 с. С. 168–171.

2. Лебедик Л. В. Критерії розвитку інтелектуального обдарування особистості майбутнього фахівця у сфері соціальної роботи. Обдаровані діти скарб нації: матеріали Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 8–11 груд. 2020 р.) Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. С. 228–231.
3. Лебедик Л. В. Моніторинг якості системи підготовки та підвищення кваліфікації викладачів вищої школи. Використання технологій менеджменту якості в управлінні закладами освіти: зб. матеріалів II регіональної наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, Україна, 20 листоп. 2018 р.). / укладачі: Брик Р. С., Дідух Т. Г. Тернопіль, 2019. С. 35–42.
4. Лебедик Л. В., Стрельніков В. Ю. Концептуальні засади підготовки викладачів вищої школи до проєктування дидактичних систем в умовах магістратури. Неперервна професійна підготовка фахівців в умовах формування спільного європейського освітнього простору: монографія / за редакцією С. П. Архипової, О. П. Лещинського. Черкаси : ЧНУ, 2020. С. 43–64.
5. Лебедик Л. В., Стрельніков В. Ю., Стрельніков М. В. Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін: Навчально-методичний посібник. Полтава : АСМІ, 2020. 303 с.
6. Романова Г. М. Підготовка викладачів вищих економічних навчальних закладів до проєктування навчальних технологій : монографія. К. : КНЕУ, 2009. 252 с.
7. Стрельніков В. Ю., Лебедик Л. В. Розвиток креативності майбутнього фахівця соціальної роботи в епоху цифрової реальності. Філософія для дітей: сучасний стан і перспективи розвитку: матеріали Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. (Київ, 25, 26 трав. 2021 р.). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. 262 с. С. 201–207.
8. Стрельніков В. Ю. Теоретичні засади проєктування професійно орієнтованої дидактичної системи підготовки бакалаврів економіки : дис... д-ра пед. наук : 13.00.04 теорія і методика професійної освіти / Ін-т пед. і психол. проф. освіти АПН України. Київ, 2007. 461 с.
9. Ушинський К. Д. Вибр. пед. тв. в 2-х т. К. : Рад. школа, 1983. Т.1. Людина як предмет виховання. 488 с.

Тарасюк Микола Дмитрович,
*вчитель інформатики Житомирської загальноосвітньої школи I-III ступенів
 №17, старший викладач кафедри інженерії та програмування Державного
 університету “Житомирська Політехніка”.*
mail: ztzh17@gmail.com

“ФІШКИ-ПЛЮШКИ” В РОБОТІ З ОБДАРОВАНОЮ МОЛОДДЮ

Актуальність дослідження:

Ми забуваємо про те, що повинні мислити глобально, але діяти локально. В школах завжди наголошують про те, що треба результативна робота, участь в конкурсах і т.д. Виявляється, що це потрібно не для дітей, а для вчителів у яких